

Määräävän markkina-aseman väärinkäytön kohtelu kilpailupolitiikassa

MARTTI VIRTANEN

Eduskunta on juuri vahvistanut uuden kilpailulainsäädännön sisällön. Uusi lainsäädäntö saatettaneen voimaan jo ennen kuluvan vuoden loppua. Suomalaisten yritysten toimintaympäristön kannalta merkittävää on myös ETA-sopimuksen valmistuminen, koska siihen sisältyvät Rooman sopimusta vastaavat kilpailusäännöt. EY:n kilpailusääntöjä on jo aiemminkin sovellettu suomalaisiin yrityksiin näiden yhteismarkkinoihin vaikuttavan toiminnan osalta. Suomen EY-jäsenyryshankkeen toteutuessa EY:n kilpailusääntöjä tulitaisiin soveltamaan kaikkiin suomalaisten yritysten EY-ulottuvuuden omaaviin kilpailunrajoitustapauksiin.

Eduskuntakäsittelyn yhteydessä lakiesitykseen esitettiin kaksi keskeistä muutosta: kartellikiellon lieventäminen ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon aikaansaaminen. Ensin mainittu muutoshdotus olisi tarkoittanut lakiesitykseen sisältyvän kartellikiellotosäännöksen jonkinasteista vesittämistä erityisesti pienyritysten ja tiettyjen alojen yrittäjien osalta. Kartellikieltoa en käsittele tässä, vaan keskityn esitettyyn määräävän markkina-aseman väärinkäyttökieltoon.

Hallituksen esityksen mukaan määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä olisi arvioitu väärinkäyttöperiaatteen mukaisesti, mutta ko. pykälä sisälsi esimerkkiluettelon väärinkäytöstä, jonka mukaista menettelyä olisi pidetty lähtökohtaisesti vahingollisena.¹ Kieltoperiaate tarkoittaisi sitä, että kun väärinkäyttö todettaisiin, kilpailuviranomainen voisi liittää ko. menettelyä koskevaan kielto- tai muutospäätökseensä rangaistusluonteisen seuraamusmaksun.

Väärinkäyttöperiaatteen mukaan kilpailuviranomainen voisi liittää kielto- tai muutospäätökseensä vain uhkasakon, joka lankeaisi maksettavaksi, jos ao. määräävässä markkina-asemassa oleva yritys ei noudattaisi päätöstä; sen sijaan välitöntä rangaistusluonteista seuraamusmaksua väärinkäytöksi todetusta menettelytapaista ei voitaisi määrätä.

1. Esitetyt väärinkäyttökiellon perusteet

Määräävän markkina-aseman väärinkäyttökieltoa puollettiin seuraavilla perusteilla²:

a. kartellikielto vie pienyrityiltä keskeisen kilpailun rajoittamisen mahdollisuuden, jolloin suuryrityksille on tehtävä samoin.

b. väärinkäyttöperiaate on »hampaaton» (ts. se ei estäisi vahingollista toimintaa), mutta

¹ Kyseessä oli ns. presumptiivinen vahingollisuus, jossa lainsäätäjät toteaa vahingollisuuden yleisesti. Ao. yrityksellä on tällöin kuitenkin mahdollisuus osoittaa, että sen menettely ei kuitenkaan ole vahingollinen. Eduskunnan hyväksymässä laissa esimerkkiluettelo väärinkäytöstä on säilytetty; välttyäkseen seuraamusmaksulta ao. yrityksen on osoitettava, että sen menettely ei kuitenkaan ole vahingollista tai että menettely ei ole esimerkin tarkoittamaa.

² Ks. »Kilpailulainsäädäntöä halutaan kammata EY:n tasolle» (1991), »Uusi kilpailulaki kieltää yritysten hintakartellit» (1991), »Miksi monopoleihin ei puututa» (1991), »Markkina-aseman väärinkäyttö olisi rangaistava. Kilpailulakeihin kaivataan terävyyttä» (1992), »Kilpailulain kiistat yhä auki» (1992).

kieltoperiaate ehkäisisi väärinkäyttöä tehokkaammin.

c. EY:n vastaava säädös (artikla 86) on kieltoperiaatteen mukainen ja Suomen lainsäädännössä tulisi pyrkiä yhdenmukaisuuteen EY:n kilpailusääntöjen kanssa.

Ensimmäinen perustelu, joka on eräänlainen oikeudenmukaisuusperustelu, on ongelmallinen. Kartellikielto ei kohdistu pelkästään pienyrityksiin. Päinvastoin, sen kohteena ovat erityisesti suurliiketoiminta ja isot, koko toimialaa kattavat kartellit. Pienyritysten kolluusio ei sitä paitsi suinkaan aina johdu pyrkimyksestä suojautua suurempien yritysten markkinavoimaa vastaan. Jos pienyrityttäjien kartellinomaisen menettelyn seurauksena tuotantokustannukset laskevat ja kustannusedut koituvat kuluttajien hyödyksi, lakiehdotuksessa on käytettävissä tätä varten varattu poikkeuksen myöntämismahdollisuus. Poikkeuksen myöntäminen pienyritysten kolluusiolle on huomoinmpi vaihtoehto kuin suuryritysten markkinavoiman ja sen haittavaikutusten suora rajoittaminen. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että määräävän markkina-aseman väärinkäyttökielto on välttämätön.

Ongelmana voi olla käsitys kilpailupolitiikan perimmäisestä tavoitteesta. Kilpailulainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietinnössä lähdettiin siitä, että kilpailupolitiikan tavoitteena on elinkeinotoiminnan staattisen ja dynaamisen tehokkuuden kasvattaminen.³ Tehokkuutta lisäävät järjestelyt elinkeinoelämässä merkitsevät vähemmän tehokkaan yritystoiminnan poistumista markkinoilta. Oikeudenmukaisuusnäkökulmasta kieltoa vaativat tahot saattavat odottaa kilpailuviranomaisten käyttävän määräävän markkina-aseman väärinkäyttökieltoa pienyritystoiminnan yleiseen suojelemiseen.⁴ Jos kuitenkin tehokkuusnäkökulmasta

pidetään kiinni, kieltoperiaatteen ja väärinkäyttöperiaatteen suhteellinen etu on varsin monitahoinen kysymys.

Toisen perustelun mukaan väärinkäyttöperiaate sallii määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten käyttää mitä ankarimpia kilpailijoita poissulkevia tai toisia markkinaosapuolia riistäviä menettelytapoja ja hyötyä näiden seuraamuksista hyvän aikaa ennen kuin kilpailuviranomaiset puuttuvat asiaan ja ko. yritys lopulta pakotetaan luopumaan menettelystään. Samalla menettelyn tuoma voitto jää itse yritykselle. Kieltoa vaaditaan tällaisen mahdollisuuden estämiseksi jo ennalta.

Kieltoperiaatteen etu todella on, että se mahdollistaa nopeamman ja tehokkaamman vahingollisen menettelyn lopettamisen ja tehokkaamman ennalta ehkäisevän vaikutuksen selvissä tapauksissa. Selvissä tapauksissa viranomaisen voi tosin toimia väärinkäyttöperiaatteen oloissakin nopeasti, mutta ehkäisevä vaikutus on kuitenkin heikompi. Ratkaisevaa siis on selvien tapausten osuus kaikista määräävän markkina-aseman potentiaalisista väärinkäyttötapauksista. Talousteorian kehityksen myötä selvät tapaukset ovat käyneet aina vain harvinaisemmiksi. Kielto- ja väärinkäyttöperiaatteen suhteellista etua on tällöin vertailtava epäselvien tapausten hoitamisessa. Käsittelen määräävän markkina-aseman väärinkäyttötapauksen luonnetta tarkemmin jaksossa 2.

Kolmatta perustelua on tuotu esiin kahdesta näkökulmasta. Toisaalta on todettu, että EY:n (ja myös USA:n) määräävän markkina-aseman väärinkäyttökielto on toimiva. Toisaalta on viitattu tarpeeseen luoda samanlainen kotimainen kilpailupoliittinen toimintaympäristö yrityksille kuin EY-alueella yleensäkin on.

EY:n ja USA:n esimerkit näyttävät todellakin osoittavan, että määräävän markkina-aseman väärinkäyttökiellolla on tultu toimeen. Lähempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, että tämä on ollut vaikeaa. USA:ssa on suurelta osin siirrytty väärinkäyttöperiaatteeseen määräävän markkina-asemaan liittyvissä tapauksissa. Käsittelen määräävän markkina-aseman

³ Kilpailulainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietintö (1991), s. 7—10. OECD antoi Suomea koskevassa maakatsauksessaan tukensa tarkistamistyöryhmän käsityksille kilpailupolitiikan tavoitteista. Ks. *OECD Economic Surveys: Finland* (1991), s. 97.

⁴ USA:ssa pienyrityttäjänäkökulmalla ja siihen liittyvillä tavoitteilla estää taloudellisen vallan keskittyminen oli aina 1970-luvulle saakka merkittävä vaikutus antitrustipolitiikkaan, minkä jälkeen etenkin Chicago-koulukunnan vaikutuksesta tehokkuus-

tavoite on päässyt valta-asemaan. Ks. *Dilorenzo* 1985, s. 75—77 ja Lande 1988, s. 430—433.

väärinkäyttöperiaatteen kiellosta EY:ssä ja USA:ssa saatuja kokemuksia jaksossa 3.

Yritysten toimintaympäristön yhdenmukaisuuden kannalta keskeistä on pikemminkin kilpailuviranomaisten kannanoton yhtäläisyys yksittäisissä tapauksissa, ei niinkään viranomaisten käytettävissä olevien sanktioiden yhtäläisyys. Vertailen suomalaisen ja EY-politiikan sisältöä määrävän markkina-aseman väärinkäytön osalta jaksossa 4.

2. Määrävän markkina-aseman ja sen väärinkäytön luonne

Niin talous- kuin oikeustieteilijätkin ovat perinteisesti olleet erimielisiä kielto- tai väärinkäyttöperiaatteen käyttämismahdollisuuksista. Yksimielisyys kuitenkin vallinne siitä, millä edellytyksillä kilpailunrajoituksia voitaisiin kilpailulainsäädännössä kieltää. Kahden edellytyksen olisi täyttyvä.⁵

a. Rajoituksella on niin säännöllisesti lain tarkoittamia vahingollisia vaikutuksia, että yksittäisten poikkeusten mahdollisen olemassaolon vuoksi ei ole järkevää tutkia yksityiskohdaisesti kaikkia tapauksia.⁶

b. Kiellon juridiset tunnusmerkit ovat niin selkeät, että elinkeinonharjoittajat tietävät, mikä on kiellettyä ja mikä ei.

Jos kilpailunrajoitus ei näitä ehtoja täytä, kilpailulainsäädännössä olisi sovellettava väärinkäyttöperiaatetta. Jos kilpailunrajoitus ei ole säännöllisesti vahingollinen, tapauskohtainen arviointi on parempi vaihtoehto kuin poikkeuslupamenettely. Jos kilpailunrajoituksen tunnusmerkit ovat epäselviä, nämä tunnusmerkit voidaan löytää vain huolellisen tapauskohtaisen arvioinnin avulla.

Erimielisyys kieltoperiaatteen laajuudesta johtuu erilaisesta käsityksestä kilpailunrajoituksen mahdollisuuksista täyttää yllä mainitut edellytykset. Kartellien kieltämisen mahdollisuudesta vallitsee laaja yksimielisyys. Määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon edellytyksiin sen sijaan suhtaudutaan paljon kriit-

tisemmin. Määrävän markkina-aseman väärinkäyttökielto ei näyttäisi täyttävän kumpaakaan yllä mainituista ehdoista, ei varsinkaan jälkimäistä. Ehtojen täyttymistä on arvioitava sekä määrävän markkina-aseman itsensä että sen väärinkäytön näkökulmasta.

2.1. Määrävän markkina-aseman määrittäminen

Määrävän markkina-aseman kilpailuoikeudellinen perussisältö on kaikkialla hyvin samantyyppinen, vaikka erimielisyyttä yksittäisten tapausten kuulumisesta määrävän markkina-aseman piiriin esiintyykin.

Yrityksellä on määrävä markkina-asema, jos sillä on mahdollisuus säädellä koko toimialan hintatasoa ja kyky sulkea pois kilpailevia yrityksiä (joko alalla jo olevia tai potentiaalisia kilpailijoita) markkinoilta.⁷ Tällainen asema perustuu johonkin kilpailuetuun, jota muut yritykset eivät välittömästi kykene jäljittelemään tai muulla tavalla ylittämään. Määräväsä markkina-asemassa olevien yritysten kaupakumppaneille (asiakkaille tai tavarantoimittajille) kilpailukykyisten vaihtoehtojen puute aiheuttaa riippuvuussuhteen.⁸

Kuitenkin mitä enemmän ja mitä nopeammin yritys hinnoittelussaan ja muissa toimitusehdoissaan ottaa kilpailuedustaan toiselle markkinaosapuolelle koituvan hyödyn itselleen, sitä nopeammin tämä pyrkii irtautumaan riippuvuussuhteestaan. Lisäksi muut yritykset pyrkivät poistamaan kilpailuedun joko jäljittelevillä tai toisentyypisillä vaihtoehdoilla.⁹

⁷ USA:n Korkein Oikeus antoi tämän yleisen määritelmän kuuluisassa tapauksessa *United States v. E.I. du Pont Nemours & Co.* (1956). Ks. *Posner—Easterbrook* 1981, s. 354—358.

⁸ Määrävää markkina-asemaa voidaan siis tarkastella kolmesta näkökulmasta: itse määräväsä asemassa olevan yrityksen näkökulma on kilpailuetu, kilpailijoiden näkökulma liittyy kilpailun (etenkin alallepääsyn) esteisiin, ja toisen markkinaosapuolen (ostajan tai myyjän, määräväsä asemassa olevan yrityksen asemasta riippuen) näkökulma on riippuvuus.

⁹ Tähän liittyy keskustelu määräväsä asemassa olevien yritysten taantumisesta, mitä on perusteltu sekä teoreettisilla että empirisillä näkökohdilla. Ks. *Virtanen* 1989, s. 355—357.

⁵ *Virtanen* 1992, s. 19.

⁶ Poikkeustapaukset olisi sitten hoidettava erityisen poikkeuslupamenettelyn avulla.

Kilpailuedun suuruus (ts. kuinka paljon ja kuinka nopeasti siitä on voitoja saatavissa kauppakumppaneilta) ja kesto (ts. miten nopeasti kilpailuetu poistuu sen hyödyntämisen seurauksena) vaihtelevat.¹⁰ On mahdotonta yksiselitteisesti määrittää, mitkä kilpailuedut ovat niin merkittäviä, että ne kuuluvat määräävän markkina-aseman piiriin.¹¹ Käytännössä vain oikeudellisten monopolien tapaukset ovat selviä, mutta yleisesti määräävän markkina-aseman raja on hämärä.

Riippuvuusasemassa olevien kauppakumppanien määrä ja taloudellinen merkitys vaihtelee niinkään. Markkinoilla voi olla pieniä tuotesegmenttejä, jossa yksi yritys nauttii erityisesti kilpailuedusta ja kauppakumppanit kärsivät riippuvuudesta, vaikka samantyyppisten tuotteiden osalta ei yleisesti ole riippuvuusongelmia.¹² Tällöin on kysyttävä, onko tällainen yksittäinen riippuvuusongelma määräävän markkina-aseman merkki. Sen enempää taloustieteestä kuin kilpailuoikeudestakaan ei löydy vastausta tähän kysymykseen, vaan vastaus on poliittisen harkinnan tulos. Määräävä markkina-asema on selvä, jos riippuvuusongelmasta kärsivä kauppakumppanien joukko on laaja ja taloudellisesti merkityksellinen.

Viranomaiskäytännössä määräävää markkina-asemaa mitataan markkinaosuudella, päät-

¹⁰ Määräävä markkina-asema ei ole mikään staattinen tila vaan dynaamisen markkinaprosessin vaihe. Määräävä markkina-asema saavutetaan, sitä puolustetaan ja se lopulta menetetään. Määräävässä asemassa olevan yrityksen kilpailuedun luonne ratkaisee koko dynaamisen markkinaprosessinkin luonteen.

¹¹ Määräävän markkina-aseman rajaaminen on poliittinen kysymys, johon talousteoria ei voi antaa yksiselitteistä vastausta. Talousteoria voi valaista kilpailuedun, kilpailun esteiden ja riippuvuusuhneiden laatua. Kilpailuoikeudellisessa käytännössä on ratkaistava, milloin toisen markkinaosapuolen tai kilpailijoiden on katsottava tarvitsevan ainakin lyhyellä aikavälillä erityistä suojaa ao. markkinatilanteessa.

¹² Esimerkiksi tiettyä hyödykettä valmistava asiakas saattaa tarvita tietynlaista varaosaa, jota vain yksi yritys valmistaa, kun taas muut saman hyödykkeen tai sen substituuttien valmistajat voivat käyttää muunkinlaisia ja monien yritysten valmistamia varaosia.

telemällä määräävän markkina-aseman olemassaolo ao. yrityksen soveltamasta menettelytavasta ja arvioimalla kauppakumppanien päätöstilanteessaan kokemaa riippuvuutta ao. yrityksestä. Markkinaosuuden laskeminen edellyttää relevanttien tuotemarkkinoiden ja maantieteellisten markkinoiden arviointia. Tuotemarkkinoiden osalta toisiaan kohtuullisesti korvaavat vaihtoehdot on otettava mukaan relevantteihin markkinoihin.¹³ Maantieteellisten markkinoiden määrittämisessä on otettava huomioon ao. yrityksen toiminta-alue ja ne alueet, joissa toisella markkinaosapuolella on tosiasiallinen mahdollisuus vaihtoehtoihin liiketoimiin, sekä tosiasialliset kauppavirrat.¹⁴

Taloustieteellinen kirjallisuus näyttää sivuuttaneen relevanttien markkinoiden ongelman melko vähällä huomiolla. Se on monesti ottanut lähtökohdakseen kilpailupolitiikassa esiin tulleita konkreettisia tapauksia.¹⁵ Yleisesti on käytetty kahta keskeistä mittaria: kysynnän ristijousto ja hintamuutosten korrelaatio, sekä kauppavirtoja. Kumpikaan näistä ei ole saavuttanut selvää johtoasemaa eikä ole ongelmaton. Viime aikoina onkin yhä enemmän korostettu, että taloustieteen näkökulmasta kaikki toimialarajat ovat ainakin jostakin näkökulmasta katsottuna keinotekoisia, ja kilpailupolitiikassa relevantteja markkinoita on pohdittava tapaus tapaukselta.

¹³ USA:n Korkein Oikeus toteaa edellä jo mainitussa du Pont -päätöksessä, että toisiaan »kohtuullisesti» korvaavat hyödykkeet on otettava mukaan relevantteihin markkinoihin (»commodities reasonably interchangeable by consumers»). Euroopan tuomioistuin edellyttää »riittävää» korvattavuutta tuotteiden välillä (»a sufficient degree of interchangeability between all the products forming part of the same market») *Hoffmann-La Roche & Co. AG*-päätöksessään (1979).

¹⁴ USA:n osalta ks. *Tampa Electric CO. v. Nashville Coal CO.* (Korkeimman Oikeuden päätös 1961), Posner—Easterbrook, op.cit., s. 375. EY:n osalta mielenkiintoisia tässä suhteessa ovat *Euroemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v. Commission of the European Communities* (1973) ja tuore päätös tapauksessa *Hilti AG v. E.C. Commission* (1991).

¹⁵ Hyvä katsaus taloustieteelliseen kirjallisuuteen relevanttien markkinoiden määrittelyn osalta on *Schrank — Roy*(1991).

Keskeinen johtopäätös onkin, että lainsäädäntö ja sen soveltamiskäytäntö eivät voi useinkaan yksiselitteisesti määrittellä relevantteja markkinoita, joiden perusteella määrävän markkina-aseman olemassaolo voitaisiin heti todeta.

Vaikka relevanttien markkinoiden määritysongelma oletettaisiin hyvin ratkaistuksi, yrityksen suuri markkinaosuus ei vielä välttämättä tarkoita sitä, että ao. yritys on suojattu pienempien kilpailijoidensa tai toistaiseksi alan ulkopuolella olevien yrittäjien potentiaaliselta kilpailulta.¹⁶ Yrityksen kilpailuetua ja sen kilpailijoiden alalle pääsyä (tai alalla laajenemista) on arvioitava tarkemmin yrityksen markkinaosuuden todellisen merkityksen ymmärtämiseksi.

Koska markkinarakenteeseen pohjautuva määrävän markkina-aseman toteaminen on siis usein vaikea tehtävä, määrävää markkina-asemaa on yritetty mitata kilpailukäyttäytymisen luonteen ja kauppakumppanin kokeman riippuvuuden perusteella.

Kilpailukäyttäytymiseen perustuvan määrävän markkina-aseman määrittämisen lähtökohdiana on, että tietyt kilpailua rajoittavat menettelytavat jäävät vaikutuksiltaan olemattomiksi, mikäli ao. yrityksellä ei ole markkinavoimaa kauppakumppaninsa pakottamiseksi alistumaan niihin. Näin tällainen kilpailua rajoittava käyttäytyminen on epäsuora todiste markkinavoiman olemassaolosta.

Kilpailukäyttäytymiseen perustuva kilpailuoikeudellinen määrittely on hyödyllinen lisä rakenteelliselle arvioinnille muttei ongelmaton.

Ao. yritys on voinut yliarvioida mahdollisuutensa pakottaa kauppakumppaninsa tahtoonsa etenkin pitkällä aikavälillä, ja kilpailuviranomainen voi tällöin tehdä saman virheen.

Kauppakumppanien riippuvuuden arviointi on myös hyödyllinen lisä määrävän markkina-aseman määrittämisessä. Kauppakumppani voi kuitenkin aliarvioida korvaavien vaihtoehtojen syntymismahdollisuuksia ja kilpailuviranomainen voi tehdä saman virheen.

¹⁶ Tämä on ollut jo kauan tiedossa Industrial Organization -teorian piirissä, ja viimeksi contestability-analyyseissä on korostettu tätä.

Määrävän markkina-aseman määrittäminen ja sen luonteen arviointi edellyttää käytännössä kaikkien kolmen edellä mainitun mittarin, markkinarakenteen, kilpailukäyttäytymisen ja riippuvuuden arviointia. Selviä tapauksia toki on, mutta usein arviointi on ammattiviranomaisellekin vaikea tehtävä.

Kieltoperiaatteen oloissa yritykset joutuisivat itse arvioimaan, ovatko ne määrävässä markkina-asemassa, jotta ne osaisivat välttää väärinkäytön seuraamuksien eli sakon. Yrityksiltä edellytettäisiin siis ammattiviranomaisen asiantuntemusta, joka sekkin rajatapauksissa saattaisi olla riittämätön.

Väärinkäyttöperiaatteen oloissa sillä, että ammattiviranomainen yrityksen yllätykseksi toteaisi tämän olevan määrävässä markkina-asemassa, ei vielä olisi kohtalokkaita seuraamuksia ao. yritykselle, kun taas kieltoperiaatteen oloissa näin olisi useinkin asian laita.

Lukuisissa epävarmoissa tapauksissa yrityksille ei jää muita vaihtoehtoja kuin kysyä etukäteen kilpailuviranomaiselta, ovatko ne määrävässä markkina-asemassa. Kilpailuviranomaisen vastaus nojautuu väistämättä puutteelliseen informaatioon ja saattaa osoittautua virheelliseksi.

2.2. Määrävän markkina-aseman väärinkäytön täsmentäminen

Määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon täsmentäminen on vielä merkittävämpi ongelma kuin määrävän markkina-aseman itsensä määrittäminen. Määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon tulisi kohdistua:

a. sellaisiin menettelytapoihin, jolla määrävässä markkina-asemassa oleva yritys sulkee yhtä tehokkaan kilpailevan yrityksen pois markkinoilta (tai estää uutta yritystä tulemasta alalle) keinotekoisesti, siis tarjoamatta liikekumppaneilleen vielä tehokkaampaa vaihtoehtoa.¹⁷

¹⁷ »Keinotekoinen»poissulkeminen tässä yhteydessä viittaa Borkin määritelmään alallepääsyn esteistä, joilla hän tarkoittaa muilla keinoilla kuin paremmalla tehokkuudella aikaansaatu poissulkevaa vaikutusta. Borkin määritelmä on erityisen sopiva tähän yhteyteen, sillä määrävässä asemassakin ole-

- b. määrävän markkina-aseman hyväksikäyttämiseen ylihinnoittelun muodossa,
 c. kauppakumppaneiden diskriminoivaan kohteluun.

Keinotekoisien poissulkemisen mahdollisuutta lisää yritysten markkina-aseman lähtökohtainen epäsymmetria määrävässä asemassa olevan yrityksen eduksi. Poissulkeva vaikutus voi perustua määrävässä asemassa olevan yrityksen yksipuoliseen toimenpiteeseen tai sopimukseen muiden yritysten kanssa.¹⁸ Poissulkeminen on kuitenkin harvoin ainoa yrityksen toiminnan tavoite; poissulkemiseen liittyy usein myös tehokkuusetuja, jolloin kilpailuviranomainen joutuu vertaamaan vahingollista poissulkemisvaikutusta ja myönteistä toiminnan tehostumisvaikutusta ja pääättelemään kokonaisvaikutuksen kilpailun kannalta.¹⁹ Määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon ollessa voimassa yritysten pitää pystyä itse tekemään vastaava vertailu ja kokonaistaloudellisten vaikutusten arviointi välttyäkseen varmasti seuraamusmaksulta. Taloustieteellisen kirjallisuuden näkökulmasta yhä harvempia menettelytapoja (tai tiettyjä menettelytapoja yhä harvemmissä yksittäisissä tapauksissa) voi-

valle yritykselle on sallittava tehokkuusperusteinen kilpailu vaikka sen seurauksena poissulkeutuikin muita yrityksiä. Ks. *Bork* (1978), s. 310—311.

¹⁸ Yksipuolisella toimenpiteellä tarkoitetaan tässä toiseen markkinaosapuoleen kohdistuvaa sanelupolitiikkaa. Sopimuksessa ovat muut yritykset mukana, mutta viimeksi mainituilla ei ole todellista vallinnanvaraa vaan ne on *de facto* pakotettu hyväksymään määrävässä markkina-asemassa olevan yrityksen tarjoamat ehdot. Esimerkki jälkimmäisestä tapauksesta voisi olla kartelliluonteinen sopimus alan hintatasosta, jossa kuitenkin määrävässä asemassa oleva yritys on pakottanut muut alan yritykset alistumaan tahtoonsa; kyseessä ei siis olisi »aito» kartelli.

¹⁹ Pelkkä keinotekoisien poissulkemisen tavoittelu on alastonta kilpailun rajoittamista. Konkreettisia esimerkkejä kuitenkin on: kuuluisassa ALCOA-tapauksessa alumiinin tuottaja ALCOA solmi sähköntuottajien kanssa sopimuksia, joissa nämä sitoutuivat olemaan myymättä sähköä ALCOAn kilpailijoille, vaikka ALCOA itse ei ostanut sähköä ao. sähköntuottajilta. Ks. *Krattenmaker ja Salop* (1986), s. 227.

daan ilman muuta pitää pelkästään vahingollisesti poissulkevana.²⁰

Perinteisesti vahingollisina pidettyjä menettelytapoja on siis ruvettu tarkastelemaan uudesta näkökulmasta, jolloin yksinkertaiset lainalaisuudet ovat hävinneet. Toinen ongelma on menettelytavan mittaaminen: vahingollisuus voidaan periaatteessa selkeästi määritellä, mutta sitä ei voida operationalisoida käyttökelpoisella mittarilla.²¹

Toinen kiellon kohde, markkina-aseman hyväksikäyttö kustannukset ylittävän hinnoittelun muodossa on neoklassisen taloustieteen näkökulmasta määrävän markkina-aseman perusseuraamus. Estämällä keinotekoinen poissulkeminen rajoitetaan epäsuorasti myös ylihinnoittelua, ainakin pitkällä aikavälillä. Määrävässä markkina-asemassa olevien yritysten markkina-aseman hyväksikäyttö on kuitenkin erillinen kilpailupolitiikan kohde, koska sen ei tarvitse perustua keinotekoiseen poissulkemiseen. Viimeksi sanotussa tapauksessa ongelmallista on kuitenkin viitenormin kehittäminen. Rajakustannushinnoittelu on puutteellinen normi esimerkiksi silloin, kun kilpailuun liittyy innovatiivisia näkökohtia. Tästä syystä suora puuttuminen yritysten ylihinnoitteluun on harvinaista.²²

Kolmas kiellon kohde liittyy monesti määrävässä markkina-asemassa olevan yrityksen pyrkimykseen estää kilpailijoiden alalletulo tarjoamalla edullisempia ehtoja niille kauppakumppaneille, joille kilpailija olisi muutoin kilpailukykyinen vaihtoehto, ja tarjoamalla heikommat ehdot niille kauppakumppaneille, joita kilpailija ei kilpailukykyisin ehdoin kykenisi palvelemaan.²³ Diskriminointi saattaa kuitenkin

²⁰ Hyvä esimerkki on sitominen. Ks. *Vertical Restraints Guidelines* (1985), s. 533—535.

²¹ Saalistushinnoittelu (*predatory pricing*) on hyvä esimerkki. Ks. *Milgrom ja Roberts* (1990), etenkin s. 133—134. Sitomiseenkin liittyy mittausongelma: onko esimerkiksi auto yksi hyödyke vai monen hyödykkeen sidottu kokonaisuus?

²² Iso-Britannian kilpailupolitiikassa näytetään eniten käsitellyn ylihinnoitteluongelmaa. Ks. *Whish* 1989, s. 306—309.

²³ Kyse on siis poissulkemisesta a-kohdan mukaisesti. Poissulkeminen on keinotekoisista, jos sitä ei voida perustella vastaavilla kustannuseduilla.

olla määrävässä markkina-asemassa olevan yrityksen mielivallan tulos. Diskriminoinnin uhriksi joutuneen kauppakumppanin oman aseman kannalta diskriminointi voi olla kohtalokasta, jolloin kilpailupolitiikassa on yleisesti korostettu määrävässä markkina-asemassa olevan yrityksen tasapuolisuusvelvoitetta liiketoimissaan.²⁴

Yritykset ymmärtävät varmasti määrävän markkina-aseman väärinkäytön periaatteellisella tasolla, mutta konkreettisissa markkinatilanteissa yritysten päättäessä toimistaan tulkintaongelmat ovat väistämättömiä. Jos kilpailuviranomaiset todella aikovat soveltaa määrävän markkina-aseman väärinkäyttökieltoa, yrityksille määrätään seuraamusmaksuja tapauksissa, joita ne eivät millään voineet varmuudella ennakoida. Ennakoimattomat rangaistukset haittaavat kilpailua todennäköisesti enemmän kuin ne kilpailunrajoitukset, joita seuraamusmaksuilla oli tarkoitus estää. Kilpailulainsäädännöstä itsestään saattaisi näin tulla kilpailun este. Tämän vuoksi määrävän markkina-aseman väärinkäyttökieltoa ei missään sovelleta täysimääräisesti; rangaistuksia annetaan vain tapauksissa, joissa todistusaineisto määrävästä markkina-asemasta ja pyrkimyksestä vahingolliseen kilpailun rajoittamiseen yllä esittämäläni tavalla ei jätä epäilyksen sijaa. Lisäksi kilpailuviranomaisten on oltava valmiita antamaan ennakkotietoja kiellon soveltamisesta, mikä etenkin määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon osalta vaatisi huomattavia resursseja. Mitä enemmän on oikeuskäytäntöä, sitä selvemmäksi määrävän markkina-aseman väärinkäyttökiellon sisältö tulee, mutta pitkään oikeuskäytäntö ei kykene ratkomaan kaikkia ongelmia.²⁵

Kieltoperiaatteen käyttöönotto edellyttää siis

²⁴ Toisaalta kirjallisuuden mukaan hintadiskriminointi saattaa eräissä tapauksissa lisätä ao. hyödykkeen käyttöä yhteiskunnassa ohjaamalla sitä suhteellisesti edullisemmilla ehdoilla niille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Diskriminointikaan ei siis ole vahingollista poikkeuksetta. Ks. *Posner 1979*, s. 926.

²⁵ Hyvä esimerkki on USA, jossa 100 vuoden kokeuksen jälkeen määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskeva oikeuskäytäntö edelleen on muuttumassa, ja nimenomaan väärinkäyttöperiaatteen mukaisen harkinnan suuntaan.

joko laajan ennakkotietojärjestelmän käyttöönottoa tai kiellon soveltamisesta luopumista kaikissa vähänkin tulkinnanvaraisissa asioissa. Muuten vaihtoehtona on yleinen oikeusepävarmuus. Kieltoperiaatteella voidaan kylläkin tehokkaasti hoitaa selvät väärinkäyttötapaukset. Kuitenkin voidaan hyvällä syyllä kysyä, onko tämä etu niin suuri, että sen vuoksi kannattaa perustaa voimavaroja sitova ennakkotietojärjestelmä tai hyväksyä laaja oikeusepävarmuus.

3. Määrävän markkina-aseman väärinkäytön kohtelu USA:ssa ja EY:ssä

Sekä USA:ssa että EY:ssä kilpailulainsäädäntö perustuu laajaan kieltoperiaatteen käyttöön. Suomalaisten yritysten ympäristötekijänä EY:n kilpailusäännöt ovat toki merkityksellisempiä kuin USA:n antitrustilainsäädäntö, mutta USA:sta on kuitenkin syytä aloittaa. Euroopan tuomioistuimen tuomari *Federico Mancini* toteaa 2. 3. 1992 Helsingissä, että USA:n antitrustilainsäädäntö on »kaikkien kilpailulakien äiti», jonka kehitystä muiden maiden nuorempi lainsäädäntö tulee seuraamaan.

3.1. Määrävän markkina-aseman väärinkäytön kohtelu antitrustipolitiikassa

USA:n peruskilpailulain, *Sherman Act'in* 2 pykälä (*Section 2*) koskee määrävää markkina-asemaa ja sen väärinkäyttöä. Pykälä kieltää monopolisoimisen (*monopolization*) tai monopolisoimisen yrityksen (*attempt to monopolize*). Monopolisoiminen on kysymyksessä, mikäli yrityksellä on monopolivoimaa relevanteilla markkinoilla, jota se käyttää hyväkseen poisulkeakseen muita yrityksiä muulla kuin tehokkuuteen pohjautuvalla tavalla, jolloin monopolisoivan yrityksen tavoitteena on lisätä monopolivoimaansa tai ainakin säilyttää se. Monopolisoimisen yrityksestä on kysymys, jos yritys tähtää keinotekoiseen poissulkemiseen niin, että monopolin syntymistodennäköisyys on erittäin suuri (*dangerous probability of success*). USA:n kilpailuoikeuden monopoli vastaa eurooppalaista määrävän markkina-ase-

man käsitettä. Monopolivoiman arviointi on pääsääntöisesti rakenteellista. Arviointi on hyvin huolellista ja määräävän markkina-aseman kynnys pidetään korkealla.²⁶

USA: antitrustiviranomaiset ovat lähes tyystin lopettaneet monopolisointitapausten viemisen oikeusistuinten käsiteltäväksi 1970-luvun alusta lähtien.²⁷ Monopolisointitapausten käsittely on pitkittynyt; tapauksen hoitaminen alkuselvityksestä loppuratkaisuun on tähänastisissa tapauksissa kestänyt keskimäärin 20 vuotta.²⁸

Monopolisointitapaukset ovat viimeksi kuluneiden 20 vuoden kuluessa tulleet esille lähinnä yksityisten elinkeinonharjoittajien kanteiden ja vahingonkorvausvaatimusten muodossa. Kantajan todistustaakkana on todistaa vastaajan monopolivoiman olemassaolo, vahingon koituminen kantajalle sekä vahingon kohdistuminen laajempaankin piiriin (vastaajayrityksen menettelyllä täytyy olla siis yleiseltä kannaltakin vahingollisia vaikutuksia). Vastaajana olevan yrityksen puolustusmahdollisuuksia on lisätty silloinkin kun sen määräävä asema on todettu. Määräävässä asemassa oleva yritys voi pääsääntöisesti ryhtyä samanlaisiin toimiin kuin kilpailijatkin ja sen mahdollisuuksia suojata innovaatioitaan (esimerkiksi päättäessään uuden tuotesukupolven markkinoille tuomisesta) on lisätty.

Vastaajan puolustusmahdollisuuksien lisääminen yksityisten kanteiden yhteydessä liittyy yleisemminkin siihen, että väärinkäyttöperiaatteen asema on vahvistunut määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten kilpailua rajoittavien menettelytapojen (esimerkiksi sitominen ja jakelusopimusten käyttö) arvioinnissa.²⁹ Hintadiskriminointia koskee erityinen

kieltoperiaatteeseen perustuva laki, *Robinson-Patman Act*, mutta tätä lakia viranomaiset eivät ole ainakaan 1980-luvulla soveltaneet käytännössä.

Määrääväan markkina-asemaan liittyvien taloudellisten näkökohtien monitahoisuus on tunnustettu ja samalla määräävässä asemassa olevien yritysten tapausten käsittely on siis monimutkaistunut.

3.2. Määräävän markkina-aseman väärinkäytön kohtelu EY:n kilpailupolitiikassa

EY:ssä Rooman sopimuksen artikla 86 koskee kieltoperiaatteen soveltamista määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön. Keskityn tässä määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten menettelytapojen kilpailuoikeudelliseen harkintaan ja eritoten kiellon soveltamiseen.³⁰

Määräävän markkina-aseman ja sen väärinkäyttöä koskevalle oikeudelliselle arvioinnille on ollut tunnusomaista kilpailukäyttötymisen ja riippuvuussuhteiden painottaminen. Kirjallisuudessa on jopa katsottu, että kun yrityksen on havaittu käyttäneen kilpailua rajoittavaa menettelytapaa, komissio ja Euroopan tuomioistuin pitävät sitä todisteena määräävästä markkina-asemasta ja samalla myös määräävän markkina-aseman väärinkäyttönä. Kilpailua rajoittavan menettelytavan menestyksekkäys edellyttää taloudellisen riippuvuussuhteen olemassaoloa ja tämä riippuvuussuhde puolestaan rajaa relevantit markkinat. Relevantit markkinat voivat näin olla hyvinkin kapeita ja siten määräävän markkina-aseman tulkinta on hyvin laaja.

olevan yrityksen sitovaan menettelytapaan. Ks. *Vertical Restraints Guidelines, op.cit.*, s. 535. Tärkeä patentti tai tavaramerkki on aivan erityinen markkinavoiman todiste. Ks. *Warriner Hermetics, Inc. v. Copeland Refrigeration Corp. (1972)*, *Posner—Easterbrook, op.cit.*, s. 835—841. Yksinmyynti- ja yksinostosopimuksia koskevasta oikeuskäytännöstä ks. *Sihvonon-Punkka (1991)*, s. 48—56.

³⁰ En siis käsittele tässä yhteydessä kauppakriteerien soveltamista, enkä kysymystä useamman yrityksen yhteisestä määräävästä markkina-asemasta (jolle ei toistaiseksi näyttäisi tulleen artiklasta 85 erillistä asemaa).

²⁶ Ks. *Raybould (1989)*, s. 96—102.

²⁷ *Eisner (1991)*, s. 43—44. Vähäiseen kiinnostuksen kasvuun presidentti *Bushin* hallinnon aikana viittaa *Nelsonin* kyselytutkimus. Ks. *Nelson (1991)*, s. 693—694.

²⁸ *Shepherd (1990)*, s. 857—858.

²⁹ Esimerkiksi sitomisen osalta väärinkäyttöperiaatteen mukainen harkinta todetaan selvästi korkeimman Oikeuden päätöksessä *Jefferson Parish Hospital District NO. 2 v. Hyde (1984)*. Ks. *Areed—Kaplow (1988)*, s. 754—770. Kieltoperiaatetta saatetaan kuitenkin soveltaa määräävässä asemassa

Oikeuskäytäntö artiklan 86 osalta on kehittänyt siten, että väärinkäytöksi katsotun menettelytavan tultua eritellyksi on myöhemmissä tapauksissa vastaavia tapauksia käsitelty tiukan kieltoperiaatteen mukaisesti. Artiklan 86 soveltaminen onkin luonut sarjan *de facto* suoraan kiellettyjä menettelytapoja.³¹ Uudenlaisia väärinkäytöksiä katsottuja menettelytapoja havaittaessa sakkoja ei ole haluttu käyttää.³² Jollei menettelytavan alastomasta kilpailun rajoittamisen tarkoituksesta ole epäselvyyttä, ankariakin sakkoja voidaan langettaa.³³ Huolimatta oikeuskäytännön »yksinkertaisuudesta» (eli rakenteellisen arvioinnin vähämerkityksellisyydestä), EY:ssäkin määräävän markkina-aseman väärinkäyttötutkimukset ovat vaatineet paljon resursseja ja tapauksia on itse asiassa vähän.³⁴

Seuraavanlaiset menettelytavat ovat artiklan 86 kannalta rangaistavia:

- a. toimitusten äkillinen lakkauttaminen aiemmin palvelluille asiakkaille,
- b. säännöllisten asiakkaiden epäoikeudenmukainen kohtelu,
- c. sitovat alennusjärjestelmät (etenkin uskollisuusalennukset),
- d. alennusten epäselvyys ja subjektiivisuus,
- e. muut sitovat menettelytavat,

³¹ *Raybould*, op.cit., s. 499. Artiklan 86 osalta kirjallisuudessa esiintyy myös kilpailukäyttötymisen merkitystä vähemmän korostava näkemys, jolloin tarkastelu lähtee yleensä liikkeelle relevanteista markkinoista. Ks. esim. *Van Bael — Bellis* (1990), s. 67—74.

³² Hyvä esimerkki on *Tetra Pak Rausing SA v. E.C. Commission*, jossa määräävässä markkina-asemassa oleva yritys hankki yrityskaupan avulla yksinoikeuden oman teknologiansa kanssa kilpailevan teknologian lisenssiin. Menettelytapa tuomittiin, mutta tapauksen uutuuden vuoksi komissio ei sakottanut Tetra Pak'ia.

³³ Tuore Tetra Pak -päätös (jota ei pidä sekoittaa edellisessä viitteessä mainittuun tapaukseen) on hyvä esimerkki. Tetra Pak'ille langetettujen sakkojen syynä oli mm. se, että yritys oli yrittänyt estää aikakauslehtiä julkaisemasta kilpailijoiden mainoksia, mainostamatta silti itse ao. lehdissä.

³⁴ Ks. *George ja Jacquemin* 1992, s. 153. Vuoden 1989 loppuun mennessä tutkittuja tapauksia oli alle 50.

f. hinnoittelu alle keskimääräisten muuttuvien kustannusten,

g. franko-hinnoitteluehto.

Artiklan 86 soveltamisen kannalta tärkeä edellytys on yritykseen riippuvuussuhteessa olevien kauppakumppanien joukko, jonka ei välttämättä tarvitse olla laaja tai taloudellisesti merkittävä. Edellä todettujen kieltojen rikkomistapauksessa määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen mahdollisuudet puolustautua ovat vähäiset. Artiklan 86 soveltamisen kannalta avainasemassa on sitominen ja diskriminointi, joihin suhtaudutaan perinteisesti jyrkästi.

Yrityskauppalvonta-asetuksen³⁵ soveltamisessa tarvitaan rakenteellista määräävän markkina-aseman määrittämistä. Artiklan 86 mukainen kilpailukäyttötymistä painottava käytäntö ei näyttäisi sopivan tähän tarkoitukseen. Komissio onkin ryhtynyt korostamaan rakenteellisia näkökohtia tähän asti käsittelemiensä yrityskauppatapausten yhteydessä. Tämä on havaittavissa muun muassa potentiaalisen kilpailun korostamisena.³⁶ Seurauksena kahden erilaisen määräävän markkina-aseman arviointiperiaatteen käytöstä EY:ssä syntyy enemmän tai myöhemmin synteesi, jossa kiinnitetään samanaikaisesti huomiota markkinarakenteeseen, kilpailukäyttötymiseen ja riippuvuussuhteisiin. Tämä johtanee myös jyrkän kieltoalinjan osittaiseen lientymiseen monien kilpailua rajoittavien menettelytapojen osalta, vaikka suhtautuminen esimerkiksi sitomiseen ja diskriminointiin pysynee lähtökohtaisesti kielteisenä. Määräävää markkina-asemaa koskevan kilpailupolitiikan osalta EY:ssä on siis meneillään murroskausi. Määräävän markkina-aseman väärinkäytön kiellon soveltamisen vaikeus EY:ssä on havaittavissa tapausten vähäisestä lukumäärästä, pitäytymisessä aiemman oikeuskäytännön perusteella tai muutoin päivänselvien väärinkäyttötapausten sakottamiseen, ja myös eurooppalaisten suuryritysten ilmeisenä halukkuutena ylläpitää laajoja yhteyk-

³⁵ Neuvoston asetus 4064/89.

³⁶ Ks. esim. tapaukset *Concentration between Renault and Volvo* (1990) ja *Concentration between Matsushita Acquisition Corp. and MCA Inc.* (1992).

siä komission kanssa (millä on varmaan laajempiakin tavoitteita).

4. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevan Suomen kilpailupolitiikan kehitys ja EY

Ennen vuotta 1988 suomalaiselle kilpailupolitiikalle oli tunnusomaista määräävän markkina-aseman väärinkäytön osalta hintavalvonnan näkökulma. Viranomaisten kiinnostus kohdistui määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten hinnoitteluun. Lähestymistapa perustui ennen kaikkea hintavalvonnan menettelytapoihin. Määräävässä asemassa olevien yritysten poissulkevista menettelytavoista kilpailuviranomaiset eivät niinkään olleet kiinnostuneita.³⁷

Määräävän markkina-aseman määrittäminen oli pelkistetyn rakenteellista, mutta sangen ylimalkaista. Selkeän ja ennustettavan määrittämiskäytännön voidaan tuskin katsoa syntyneen.³⁸

Uuden lainsäädännön astuttua voimaan ja kilpailuviraston aloitettua toimintansa kiireisin tehtävä oli laajalle levinneen horisontaalisen hinta- ja markkinoidenjakoyhteistyön lopettaminen. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevaa politiikkaa ryhdyttiin myös kehittämään ja syksystä 1991 lähtien määräävän markkina-aseman väärinkäytön estäminen on kilpailuviraston toiminnan painopistealueena.³⁹

³⁷ Virtanen — Jonkka 1988, s. 2—3.

³⁸ Esimerkiksi vanun ja hehkulamppujen markkinoilla kotimaisen tuottajan katsottiin olevan määräävässä markkina-asemassa, vaikka vakavia riippuvuusongelmia näillä markkinoilla tuskin on esiintynyt.

³⁹ Merkittäviä määräävän markkina-aseman väärinkäytön tapauksia vuoden 1988 jälkeen ovat Kemira (keskusliikkeitten kanssa solmittujen lannoitteiden jakelusopimusten muuttaminen), ks. *Kilpailupoliittisia tiedonantoja* 1/1990, s. 26—31, Ruoveden Pakkaus (diskriminoivan alennusjärjestelmän muuttaminen), ks. *Kilpailupoliittisia tiedonantoja* 3/1989, s. 10—11, Hervannan Huolto (kunnallisviranomaisten aikaansaaman »ikuisuusehdon» poistaminen huoltosopimuksista), ks. *Kilpailupoliittisia tie-*

Määräävän markkina-aseman määrittämistä on ryhdytty kehittämään siten, että huomioon otetaan markkinarakenne, kilpailukäyttäytymisen ja riippuvuusongelmat. Näin pyritään riittävän monitahoiseen ja myös dynaamiset näkökohdat huomioon ottavaan arviointiin.

Syyskuussa 1991 kilpailuvirasto asetti erityisen *Määräävä markkina-asema* -projektin, jonka käsiteltävänä on 40 tapausta. Projektin painopiste on perusteellisuudessa, energiasektorilla ja ylipäätään julkisten kilpailunesteiden suojaamilla aloilla. Projekti toteutetaan valtaosin vuoden 1992 aikana.

Projektissa kiinnitetään erityistä huomiota diskriminointiin ja sitoviin menettelytapoihin sekä mahdollisiin ylihintoihin. Ylihintojen ongelma johtuu Suomen markkinoiden koosta ja sijainnista.⁴⁰ Suhtautuminen sitomiseen ja diskriminointiin on kiristymässä.

Kun otetaan huomioon EY:n politiikan tosisiasiallinen sisältö ja nykyinen murroskausi, Suomen määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevan kilpailupolitiikan voidaan sanoa muodostavan varsin yhdenmukaisen toimintaympäristön suomalaisille yrityksille yhteismarkkinaympäristöön verrattuna. Näin ollen olisi ollut hyvinkin mahdollista jatkaa hallituksen esityksen viitoittamalla tiellä määräävän markkina-aseman väärinkäytön estämisen osalta.⁴¹

Kirjallisuus

Areeda, Phillip ja Kaplow, Louis (1988): *Antitrust Analysis. Problems, Text, Cases*, Little, Brown and Company.

Van Bael, Ivo ja Bellis, Jean-Francois (1990): *Com-*

donantoja 3/1991, s. 19—23 ja Joensuun Seudun Puhelin Oy (monopolioikeuksien turvin tapahtuneen keinotekoisesti sitovan hinnoittelun purkaminen), ks. *Kilpailupoliittisia tiedonantoja* 2/1991.

⁴⁰ Vrt. Virtanen 1990, s. 19—20.

⁴¹ Monissa EY-maissa määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä arvioidaan väärinkäyttöperiaatteen mukaisesti. Esimerkiksi Saksan kilpailulainsäädännön mukaan kilpailuviranomaisten käytettävissä olevat sanktiot määräävän markkina-aseman väärinkäytön osalta ovat väärinkäyttöperiaatteen mukaiset. Ks. *Raybould, op.cit.*, s. 365—368.

- petition Law of the EEC*, Second Edition, CCH Editions Limited.
- Bork, Robert H. (1978): *The Antitrust Paradox. A Policy at War with Itself*, Basic Books, Inc. 1978.
- Concentration between Matsushita Acquisition Corp. and MCA Inc., Case IV/M. 037, 1992
- Concentration between Renault and Volvo, Case IV/M004, 1990.
- Dilorenzo, Thomas J. (1991): »The Origins of Antitrust: An Interest-Group Perspective», *International Review of Law and Economics*, Vol. 5, 1985, s. 73—90.
- Eisner, Marc Allen (1991): *On the Centennial of the Sherman Act: Defining a Future for America's Aging Competition Policy*, *Business in the Contemporary World*, Winter 1991, s. 38—50.
- Euroemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v. Commission of the European Communities, Case 6/72, Judgment of the Court 21 February 1973.
- George, Ken and Jacquemin, Alexis (1992): Dominant Firms and Mergers, *The Economic Journal*, Vol. 102, January 1992, s. 148—157.
- Hilti AG v. E.C. Commission, Case T-30/89, C.M.L.R. Antitrust Reports, January 1992, Part 1, s. 16—53.
- Hoffmann-La Roche & Co AG v Commission of the European Communities, Case 85/76, Judgment of the Court of February 1979.
- Kilpailulain kiistat yhä auki, *Kauppalehti* 17. 3. 1992.
- Kilpailulainsäädännön uudistaminen. Kilpailulainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietintö, *Komiteamietintö 1991: 15*, Helsinki 1991.
- Kilpailulainsäädäntöä halutaan kammata EY:n tasolle, *Turun Sanomat* 29. 8. 1991.
- Kilpailupoliittisia tiedonantoja 3/1989, Helsinki 1989.
- Kilpailupoliittisia tiedonantoja 1/1990, Helsinki 1990.
- Kilpailupoliittisia tiedonantoja 2/1991, Helsinki 1991.
- Kilpailupoliittisia tiedonantoja 3/1991, Helsinki 1991.
- Krattenmaker, Thomas G. ja Salop, Steven C. (1986): »Anticompetitive Exclusion: Raising Rivals' Costs to Achieve Power over Price», *The Yale Law Journal*, Vol. 96, Number 2, December 1986, s. 209—294.
- Lande, Robert H. (1988): »The rise and (coming) fall of efficiency as the ruler of antitrust», *Antitrust Bulletin*, Fall 1988, s. 429—465.
- Markkina-aseman väärinkäyttö olisi rangaistava. Kilpailulakeihin kaivataan terävyyttä, *Kansan Uutiset* 3. 3. 1992.
- Miksi monopoleihin ei puututa, *Vitriini* 8/1991.
- Milgrom, Paul ja Roberts, John (1990): »New Theories of Predatory Pricing», teoksessa *Industrial Structure in the New Industrial Economics*, Giacomo Bonanno ja Dario Brandolini (toim.), Clarendon Press 1990, s. 112—137.
- Nelson, Philip B. (1991): »Reading their lips: changes in antitrust policy under the Bush administration», *The Antitrust Bulletin*, Fall 1991, s. 681—697.
- OECD Economic Surveys: Finland*, Paris 1991.
- Posner, Richard A. ja Easterbrook, Frank H. (1981): *Antitrust. Cases, Economic Notes, and Other Materials*, Second Edition, West Publishing Company.
- Posner, Richard A. (1979): »The Chicago School of Antitrust Analysis», *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 127, 1979(4), s. 925—948.
- Raybould, D.M. (1989): *Comparative Law of Monopolies*, Graham and Trotman.
- Schrank, William E. ja Roy, Noel (1991): »Market delineation in the analysis of United States groundfish demand», *Antitrust Bulletin*, Spring 1991, s. 91—154.
- Shepherd, William G. (1990): »Section 2 and the problem of market dominance», *Antitrust Bulletin*, Winter, s. 833—877.
- Sihvonen-Punkka, Asta (1991): Yksinmyynti- ja yksinostosopimukset taloustieteen sekä kilpailulainsäädännön näkökulmasta, Kilpailuvirasto, Selvityksiä 4/1991, Helsinki.
- Tetra Pak Rausing SA v. E.C. Commission, Ensimmäisen asteen tuomioistuimen tapaus T-51/89.
- Uusi kilpailulaki kieltää yritysten hintakartellit. Rikkomuksista voidaan määrätä miljoonien sakot, *Helsingin Sanomat* 19. 10. 1991
- Vertical Restraints Guidelines, U.S. Department of Justice, Antitrust Division, Washington D.C. 1985.
- Whish, Richard (1989): *Competition Law*, Second Edition, Butterworths.
- Virtanen, Martti (1989): »Määrävä markkina-asema ja kilpailupoliittikka», *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1989: 3, s. 355—359.
- Virtanen, Martti (1992): »Määrävän markkina-aseman toteaminen on hankalaa», *Kauppalehti* 17. 2. 1992, s. 19.
- Virtanen, Martti (1990): »Pienet markkinat johtavat määrääviin asemiin», *Talouselämä* 39/1990, s. 19—20.
- Virtanen, Martti ja Jonkka, Tuija (1988): »The Treatment of Dominant Firms in Finnish Competition Policy», Paper presented at the 15th Meeting of the E.A.R.I.E., Rotterdam, September 1, 1988.